

talta. Vähitellen tekstistä kuitenkin erottuu sekä hauskoja että surullisia sävyjä. Vanhan miehen satumainen sautuus on mahdollista tulkita riemullisen teräväksi kulutuskritiikiksi, joka tähdentää ihmisen päätösvaltaa sekä omiin rahoihinsa että omaan kehoonsa ja sen tarpeisiin. Mielenpähoittajan oma ainutkertainen persoonana erottuu irtonaisen jurnutuksen lomasta ja tarinoiden taustalle muodostuu etenevä juoni. Lopulta tippa kiihottaa lukijan silmään, kun rivien väleistä paljastuvat ne todelliset ongelmat, joista mies ei valita. Ihmisen elämä on kaikkea muuta kuin likhtiä varsinkin silloin, kun sen

loppu on lähellä. Silloin joutuu luopumaan paljosta, ajokorttiinkin viedään ja Foord Eskortti vuosimallia seitsemänkymmentäkaksi on pakko jättää terveyskeskuksen parkkipaikalle. Kun vanhuus on arjen väistämätöntä todellisuutta, kompastuminen saunan portaissa voi suistaa miehen miehen koko elämän raiteiltaan.

Mielenkiintoinen osa Mielenpähoittajan tarinaa on miehen ja hänen poikansa suhde, joka sekä vahvistuu että ahdistuu sitä mukaa, kun isän vanhuuden vaivat lisääntyvät. Tavanomaisen hoivaajatyttären sijasta Kyrö on valinnut nelikymppisen pojan isän auttajaksi ja tällä valin-

nalla korostanut isän itsemääräämisoikeuteen kohdistuvaa uhkaa. Kyllä siinä mielensä pahoittaa kuka tahansa mies, jos oma poika komentelee ja yrittää valvoa jokaista tekoa ja liikettä. Mutta paluuta entiseen ei enää ole, eikä rutinalla saa takaisin menetettyä voimaa ja terveyttä sen paremmin kuin entisiä aikoja ja tapojakaan. Yhtäkkiä kaikki parhaat ja itselle mieleiset muistot ovat viisikymmentä vuotta vanhoja, eikä lähellä ole enää ketään, jonka kanssa niitä muistelisi. Oma vaimo on jo siirtynyt lopullisesti muistonsa menettäneiden joukkoon, eikä itsellekään aina tule mieleen, mikä vuosi nyt on.

Marsalkan seitsemäs sota

MATTI VIRTANEN

C.G. Mannerheim korvasi presidenttinä Risto Rytin jatkosodan loppuvaiheessa elokuussa 1944, ja välirauhansopimus Neuvostoliiton kanssa allekirjoitettiin kuukautta myöhemmin. Keväällä 1946 presidentiksi valittiin J.K. Paasikivi, ja silloin 79-vuotias ja jo sairaaloloinen Mannerheim poistui Sveitsiin hoitamaan terveyttään ja seulomaan aineistoa muistelmiaan varten. Useimpien suomalaisten mielikuviissa Mannerheimin sotilaallis-poliittinen ura päättyi tähän Sveitsiin siirtymiseen.

Nyt Hannu Raittila avaa syksyn romaanillaan mahdollisuuden, että Mannerheimista oli vähällä tulla 1940-luvun lopulla kiihtyneen kylmän sodan näkyvimpiä ikoneja – bolševismien

vastaisen rintaman pitkän linjan esitaistelijana. Raittilan loihittiman kuvan vahvimpia puolia on, että se on erinomaisen looginen ja kaiken lisäksi täysin mahdollinen.

Mannerheimin lisäksi romaanin päähenkilöitä ovat eversti Aladár Paasonen sekä reportteri, kirjailija ja Ernerst Hemingwayn kolmas vaimo Martha Gellhorn. Romaani alkaa kevästä 1948, jolloin kaikki kolme henkilöä todella yhtä aikaa olivat Sveitsissä.

Paasonen oli Mannerheimin entinen tiedustelupäällikkö, joka joutui jatkosodan jälkeen pakenemaan Suomesta ja päätyi Mannerheimin luo avustamaan tämän muistelmien kirjoittamisessa. Martha Gellhorn oli talvisodan aikana käynyt Suomessa

Hannu Raittila
Marsalkka
Siltala, 2010

raportoimassa taisteluista amerikkalaiselle lehdistölle. Raittilan kaivamien dokumenttien mukaan Gellhorn kävi Sveitsissä keväällä 1948 haastattelemassa Mannerheimiä, ja haastattelu oli tarkoitettu julkaista *Atlantic Monthly* -aikakauslehdessä. Gellhorn oli myös vasta muotoutumassa olleen CIA:n yhdyshenkilö.

Keväällä 1948 poliittinen tilanne nopeasti kärjistyi. Berliinin – joka sijaitsi keskellä Neuvostoliiton miehitysvyöhykettä – liikennejärjestelyistä ei vuoden 1947 lopulla päästy sopimukseen, ja venäläiset alkoi-

vat katkoa kuljetusten maa-reittejä maaliskuussa 1948. Tšekkoslovakiasta oli tehty kansandemokratia ja Stalin vaati Suomelta YYA-sopimusta – länsileirissä oltiin varmoja, että täälläkin tapahtuisi pian kommunistien vallankaappaus ja neuvostomiehitys.

CIA:n informoima presidentti Harry S. Truman innostui kovasti mahdollisuudesta saada ote kommunismin kitaan kohta joutuvan Suomen legendarisesta marsalkasta. CIA värväsi Paasosen asiamieheksen ja lähetti Gellhornin haastattelemaan Mannerheimiä.

Tässä kohdin alkaa Raittilan mielikuvitus toimia. Gellhornin lehtihaastattelu onkin peitetarina, sillä Gellhornin todellinen tarkoitus on hankkia Mannerheimiltä ensi käden elämäkertatietoja elokuvan käsikirjoituksen tekoa varten. CIA halusi nostaa Mannerheimin antikommunismin suurmieheksi hahmona, joka oli alusta asti johdonmukaisesti taistellut bolševismia vastaan. Raittila itse tiivistää:

”Suomi ja Mannerheim Suomen kohtaloissa ovat alkuperäinen ja keskeinen osa kommunismin vastaista maailmanlaajuista taistelua. Jos tämä tarina tahdottaisiin kertoa suurille yleisöjoukoille ja levittää kansainvälisesti, elokuva olisi ilmeinen väline.”

Yhdysvaltojen elokuvateollisuuden maailmansodan aikaista antifasistista linjaa oltiin tuolloin pikavauhtia kääntämässä antikommunistiseksi, ja uusi suunta kaipasi näyttävää aloitusta – jollaiseksi Mannerheim-elokuva olisi hyvin sopinut.

Romaanin haastattelusessioissa Gellhorn onnistuikin saamaan Mannerheimin puheliaksi. Mannerheim miel-

tyy naiseen ja päästää kerran-kin jonkun katsomaan aristokraatin tiukan ulkokuoren sisäpuolelle. Sessioiden välillä Gellhorn kehittää Mannerheimin puheiden pohjalta poliittisesti tehokasta Hollywood-tyyppistä elokuvaa, aineksia herkullisen sopivasti valikoiden ja yhdistellen. Näin Raittila nerokkaasti hyödyntää alkuperäisen toimeksiantonsa. Hänethän palkattiin aikanaan tekemään tulevaan Mannerheim-elokuvaan perustuva romaani – elokuva todella on keskeinen osa romaania, mutta sen käsikirjoitus on Martha Gellhornin alias Hannu Raittilan eikä Heikki Vihisen ja Marko Leinon Solar Films Oy:lle tekemä.

Käsikirjoitus ei ehdi valmiiksi, kun CIA:n toimeksianto muuttuu. Berliinin ilmaisilta avataan kesäkuussa 1948, ja kylmä sota on minä hetkenä tahansa muuttumassa kuumaksi. Neuvostoliitolla ei vielä ole atomipommia, ja vaatimukset ennaltaehkäisevästä hyökkäyksestä Moskovaan kasvavat. Toisaalta YYA-sopimuksen solmimisesta huolimatta Suomessa ei tapahdu vallankaappausta. Elokuva saa jäädä lepäämään – aina vuonna 1950 alkaneeseen Korean sotaan saakka. Länsi on päättänyt aktiivisesti padota kommunismin leviämisen, ja sen päättäväisyyttä koetellaan Koreassa. Elokuvaprosjekti käynnistetään uudelleen, mutta se katkeaa lähes heti. Mannerheim kuolee tammi-kuussa 1951.

Mannerheimin hautajaisten kuvaus (Martha Gellhornin silmin) kirjan lopussa on mykistävän ja liikuttavan vaikuttava. Ja se on sitä sen takia, että kaikki kuvataan niin kuivan asiallisesti, yksityiskohtien runsauden

avulla – se on kuin 1950-luvun modernismin parhaiden perinteiden harras oppitunti.

Yksi valuvika kirjan rakenteessa näyttäisi kuitenkin olevan. Keskelle romaanin kudosta Raittila sijoittaa 50 sivun jakson, jossa hän omalla itsenään kertoo kirjan taustasta ja luonteesta. Kaikki mitä Raittila siinä 1940-luvun lopun tilanteesta, Gellhornista, Paasosesta ja tekemästään taustautkimuksesta kertoo, on todella kiinnostavaa, koska lukija on ilman muuta utelias tietämään, kuinka paljon faktaa romaanin pohjana on. Mutta miksi ihmeessä paiskata se keskelle romaania? Osuuden olisi voinut tiivistää (Raittila innostuu siinä toistelemaan ja yliselittämään) epilogiksi kirjan loppuun, mikä olisi täydentänyt romaania eikä rikkonut sen intensiivistä rakennetta. Lyhyen kuvauksen Solar Films -taustasta epilogi olisi myös kestänyt, mutta paremmin se olisi voinut toimia itsenäisenä ja erillisenä esseenä (jollaisia Raittila on tottunut tekemään) muualla.

Tästä kauneusvirheestä huolimatta Hannu Raittilan romaani on hieno ja puhutteleva. Mannerheimista Raittila rakentaa tuoreella tavalla monumentaalisen hahmon, ja miehen pään ja maailmankuvan sisään on päästy tavalla, joka ainakin minun silmissäni on harvinaisen uskottava. Romaani operoi lähteiden väliin jäävällä harmaalla vyöhykkeellä ja voi sellaisena – kuten Raittila itse luonnehtii –

”parhaassa tapauksessa tuottaa hypoteeseja, joita rohkeiden oletusten testaamiseen ja todentamiseen velvoitettu tiede ei tule helposti edes etsineeksi saati esittäneeksi.”